

A korondi fazekasság

Korond a Sóvidék (Hargita megye) legrégebb településeinek egyike: az 1333-as pápai tizedjegyzékben több faluval egyetemben szerepel, míg a szomszédos Sófalváról csak a XV. század végéről, Atyháról pedig a XVI. századból vannak írásos emlékeink. Lakóinak száma a XVI. század végén alig haladja meg a négyszázat, de Orbán Balázs korában már nagyközség, s azóta a környék vezető helységei közé tartozik.

A korondi fazekasságról az első átfogó és alapos jellemzést Orbán Balázs adta, aki a többi tényező említése mellett külön kiemeli a fazekasságot mint alapfoglalkozást: „A havas alatti Korondnak kevés művelhető földje van, de terjedelmes havasain annál több legelője, ezért a marhatenyésztés főtényező itt, és a *fazekas mesterség*, mert Korondon minden ember fazekas is, itt készülnek azon mázatlan és hallatlan olcsó cserépedények, melyek egész Székelyföld, kivéve Csíkot, konyhakellékeit fedezik: nyikorgó szekereiken százezreit hordják szét a korondiak ezen gyártmányuknak, s azt rendszerint nem pénzért, hanem gabonáért adják el. Faluról falura, vásárról vásárra menve élénk cserevásárt folytatnak, s gabonát visznek haza a havason szénacsinálással foglalkozó családaiuknak.“

A korondi fazekassággal foglalkozó eddig megjelent tanulmányok közül fontos helyet foglal el Incze Lajosnak *A korondi fazék* című tanulmánya, amely a *Hitel* 1939. II. számában jelent meg; kiegészítik ezt Haáz Ferenc és Gáspár Gyula 1940-ben megjelent tanulmányai. „Nincs az országban olyan jelentős kirakó vásár — írja Incze —, amelyen a korondi edényest ne lehetne megtalálni, átvette a borvizes székely örökségét: az országutat [...]. Leleményességben, bátorságban felülmúlják szomszédaikat. Vállalkozó szellemük a merészséggel határos. Ismerik a kockázatot, de nem riadnak vissza tőle. A korondi ember kicsi haszonért is mer kockáztatni, befektetéseket végezni, bízik szerencséjében, saját erejében, hidegvérében, mely soha nem hagyta el. Korond népe országszerte arról nevezetes, hogy háziiparilag végzett agyagedény-gyártása által nagy területet képes ellátni egyszerűbb konyhaedényekkel és szükségleti tárgyakkal.“

A fazekasság a felnőtt lakosság jelentős százalékát foglalkoztatja. A néptanács adóügyi osztályán 375 családot, képletesen szólva 375 korongot tartanak nyilván, a gyárban foglalkoztatott munkások száma pedig meghaladja a 160-at. Ez legalább 1500 embert jelent, ha figyelembe vesszük, hogy a legtöbb korondi család 4—5, sőt 7—8 tagú. Hogy milyen nagy szám ez, abból is kitűnik, hogy Hargita megye virágzó fazekas-központjában, Csíkdánfalván mindössze 6 család foglalkozik fazekassággal, míg az üzemben 93 munkást foglalkoztatnak.

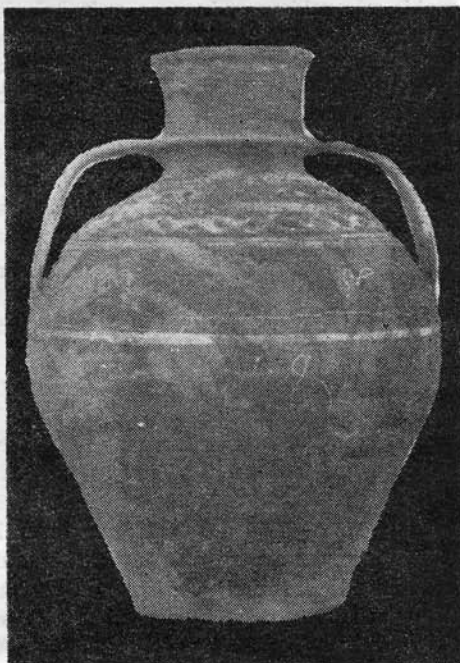
Ebből a számból következtethetünk Korond legfőbb érdemére, arra tudniillik, hogy fazekassága — a történelmi változások, a gazdasági élet viharos átalakulásai ellenére — fennmaradt a többi, hajdan jelentős fazekas-központtal szemben. Ez már önmagában értékes, szunnyadó népművészeti energiát rejt.

A szájhagyomány a korondi fazekasság kezdetét visszaviszi a legrégebbi idő-kig, „amióta a világ világ, mindig fazakaltak” — mondják a korondiak. Az első írott forrás 1613-ból származik, amikor az udvarhelyi fazekas céh kontárkodással vádolja a korondiakat. Tárgyi bizonyítékaink viszont ennél régebbi időkre nyúlnak vissza: Páll Lajos festő tulajdonában van egy gótikus jegyeket magán viselő csempe, amely valószínűleg a XVI. század végén készülhetett, korondi mester kezétől.

Az udvarhelyi fazekas céh privilégiumát 1643-ban újra megerősíti I. Rákóczi György, és szigorúan megparancsolja az udvarhelyi tiszteknek, hogy a céhen kívül álló fazekasokat ne engedjenek sem dugva, sem nyíltan árulni egy mérföld körzetben. Ez a szigorú rendelet elsősorban Korondot, Etédet, Küsmödöt és Szolokmát érintette. A korondi fazekasság elterjedéséről tanúskodnak az újabb fejedelmi rendeletek, amelyek keményen kardoskodnak az udvarhelyi céh kiváltságai mellett. Így Apafi Mihály 1685. március 2-án kelt rendeletében védlevelet ad az udvarhelyi fazekasoknak: „...egy mérföld körzetben senki falujában és jóságában nem szabad az ő akaratjokban kontárkodni, ott lakni és művet művelni, ha az ő céhükhöz nem tartozik, s tőlük nem függnek. A panaszló fazekasok ügyükben kiváltságok szerint segítségül legyenek — már mint a kapitányok —, hogy a mondott faluban senki ilyen kontár fazekast ne tartson, s azoknak áruikat sem otthon, sem a sokadalmakban eladni meg ne engedjék, akik mégis jószágaikban ilyeneket tartanának, megzabolázni igyekezzenek.” Mindezek a fejedelmi rendeletek arra utalnak, hogy a vásárok alkalmával a környező falvak fazekas-termékei komoly versenytársként lépnek fel az udvarhelyi fazekas céh termékeivel szemben.

A XVIII. század közepétől a korondi fazekassággal kapcsolatos levéltári feljegyzések egyre gyakoribbak, és a fazekasság elterjedését kénytelenek elismerni a szék vezetői is. A korondi határ egy részének tulajdonosa, gróf Gyulafy László (1699—1754), Erdély udvari kancellárja 1750 májusában Bécsből írt levelében biztosítja a korondi fazekasokat, hogy az előző esztendőben kötött vásári szerződés értelmében — amely szerint évente négy vásárt tartanak Korondon — ezeken a vásárokon szabadon árulhatják, minden vám nélkül, edényeiket, még azokon a vásárokon is, melyeknek jövedelme a gróftól illeti.

A XVIII. század második feléből igen fontos adatunk van a hólyagos edények elterjedéséről Korondon, amelynek hazája a Kolozs megyei Alsó-Jára. A hólyagos edények elterjedésével kapcsolatosan közlöm a levelet, amelyet Fekete Mózes írt Pálfi Ferenchez 1768. december 20-án Rugonfalváról: „Méltóságos Gróf Bethlen László uram Ő maga nagy Alsó-járai porciójából ennek előtte mint egy harmincz esztendővel eu fugalt két Balás nevet viselő (de mitsoda Balás nem tudom) Fazakas jobbágya, s a mint érthette Ő nagysága homályosan vagj Etéden vagj Korondon lagnának, s most is ha élnek Fazakas Mester Emberek, ezen a helyen, ők kezdették tsinálni a hólyagos csuprot midőn elvetődtenek. Vallásokra nézve unitáriusok voltak, s már nekem az alázatos Instanciam volna Bátyám uramhoz, hogy ha valami módon végire mehetne az én kijöveletemig, ugj mint a esonkahétnek vége felé... Még édesbátyám uram azon kérem bátyám uramot, ne sajnálja számomra vagj száz szép tangjért vetetni, s ha készen lehetne kapni Szőke Pista had hozná le.“

Régi korondi korsó

A fazekas-központok között tehát már ebben az időben kialakultak a kapcsolatok, és gyakran történt meg az, hogy az egyik fazekas-faluból a másikba vándoroltak át a mesterek, hozzájárulva a különböző motívumok elterjedéséhez.

A korondi fazekasok főleg máznélküli edényeket készítettek, tányérokat, korsókat, amelyek olcsók voltak és a szomszédos falukban igen keresettek. A korondi fazekasokat két csoportra oszthatjuk: voltak az úgynevezett háts fazekasok, akik fogattal nem rendelkezvén, kora hajnalban felkerekedtek, és az átalvetővel, amelyet tele raktak fazékkal, vagy egyszerűen összefűzött fazekakkal, leereszkedtek a környező gazdagabb falukba: Énlaka, Etéd, Siménfalva, Keresztúr vidékére, egészen Udvarhelyig. A fazekasok második csoportja a fogatosok: szekereikkel már a XVIII. század végétől a Mezőséget látták el mázatlan edénnyel, vörös fazékkal, a későbbiekben pedig a korondi fazék kitűnő piacra talált a Kárpátokon túl, főleg Moldvában, de Havasalföldön is.

A XVIII. századi fazekasságból egy igen értékes darab van Páll Lajos tulajdonában; egy régi csempéről van szó, amelyet 1764-ben készített egy korondi kézműves Nemes Molnos D. Korond. Ugyancsak az ő tulajdonában van egy 1780-ból és egy 1784-ből származó csempe is. A csempe jellegzetessége, hogy jóval nagyobb, mint az általunk ismertek, díszítése pedig jellegzetesen korondi. Hasonló csempéket ugyancsak a XVIII. századból garmadával találni a faluban és a faluhoz tartozó tanyákon. Így Pálpatakán három darab XVIII. század végi csempét találtak.

Mindmáig a korondi fazekasság központja a Tószeg nevű utca, ahol a lakosság jáváresze fazekasságból él.

A XIX. század közepétől a korondi fazekasok termékei egész Erdélyben ismertté válnak. A Korondról induló, fazékkal járó szekeres emberek Sóváradon és a magyarósi hágón át Marosvásárhelyre mentek, fő vásárló körzetük a Vásárhelytől északra fekvő mezőségi falvak voltak, Szászrégen környéke, Teke, Lekence. A na-

gyobb városokban már nem volt keletje a mázatlan korondi fazéknak. A korondi fazekasok bejárták a Mezőséget, eljutottak egészen Bethlenig, sőt egyesek kimerésztek a Mezőség-széli falvakba is. Általában egy katlan fazekat, azaz 600—800—1000 darabot raktak fel a szekérre, és az edényt „kétszer töltve“ törökbúzával: ez volt az ára az edénynek. Ez a fazekasság lényegében szegényes megélhetést biztosított a lakosságnak, de a földművelés, állattenyésztés mellett igen-igen jól jött a korondiaknak ez a kiegészítés. (A fazekasok általában a falu legszegényebb emberei voltak, s Tószeg valósággal külön falut alkotott; a módosabb, valamivel jobban álló felszegiek és alszegiek megvetették a fazekasokat.)

A korondi fazekasokról az első számos adatunk 1820-ból származik, amikor az Erdély-szerte végrehajtott úrbéri összeírás alkalmával Korondon 50 fazekast tartottak nyilván, ami azt jelenti, hogy a csak fazekassággal foglalkozók száma a többi községhez viszonyítva igen magas.

A XIX. század közepétől a korondi fazekasság számára új piacokat jelentettek a Kárpátokon túli falvak, városok, amelyek valósággal felvirágoztatták a korondi fazekasságot, annyira, hogy 1904-ben Barabás Endre leírása szerint — ha túlzott is kissé — Korondon 600 fazekas volt. A korondi fazekasság számára súlyos csapást jelentett a Románia és Ausztria—Magyarország között kibontakozott ötéves „vámháború“ (1886—1891). A mázatlan fazekak iránt a század végén amúgy is megcsappant a kereslet, a korondi fazekasság súlyos értékesítési gondokkal küzdött. A válság érintette a székely bokályok fontos központjait, Küsmödöt, Etédet és Szolokmát; Udvarhely megyéből a vámháború következtében 17 fazekas vándorolt át Romániába, hogy ott próbáljon újabb szerencsét a kerámiával.

A századvégi korondi kerámiával kapcsolatban igen fontos adatokat szolgáltatnak a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara évi jelentései. Ezekből nyomon lehet követni, hogyan tűnt el lassan-lassan a korondi mázatlan kerámia, s foglalta el helyét a keresettebb mázas. Szinte évről évre kimutatható, hogyan ösztönözték a korabeli Kereskedelmi Minisztérium képviselői a mázas fazekasság elterjedését Korondon, s így fény derül arra is, hogy a giccs elterjedésében az akkori minisztérium éppúgy ludas, mint a korondi fazekasok. Az edény árának a csökkenése is arra kényszeríti a korondiakat, hogy rátérjenek a mázas fazekasságra. Míg 1886 előtt 100 darab edénynek az ára 3 forint volt, addig a vámháború után mindössze 1,70 forint.

A régi mázatlan fazekakból, sajnos, nagyon kevés maradt ránk, s annak is legnagyobb része a két világháború közötti. A legügyesebb fazekas a korondi Koszta Mihály volt, akinek remekbeszabott mázatlan munkáiból a székelykeresztúri múzeumban őriznek több értékes darabot, például a képünkön is látható korszót.

A marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara igyekezete eredményeként a kereskedelemügyi miniszter 1892-ben nyolchónapos tanfolyamot szervezett a mázas fazekasság elterjesztésére. A falu lakói idegenkedtek a tanfolyamtól, attól tartva, hogy ugyanúgy járnak, mint Küsmöd, Etéd és Szolokma fazekasai, akikre „rásózták“ a kereseti adót. Ezért a tanfolyamnak egészében véve szinte semmilyen következménye nem volt. Hasonló volt a helyzet az úgynevezett „vándor tanítóval“, aki házról házra járva tanítgatta az embereket a mázas edények készítésére.

A korondiak éveken át göröcsösen ragaszkodtak a régi kerámiához, idegenkedtek mindenfajta újítástól, szegényes berendezésük, pénzhiányuk szinte lehetetlenné tette a mázas kerámia elterjedését. A mázas, ipari kerámia elterjedésében

Korondi kulacs és kerámiatál

igen jelentős szerepe volt az 1893-ban alapított szakiskolának, amely Udvarhelyen működött, és nagyon sok korondi fiatal látogatta, akikből később verbuválódott a mázas fazekasság élgárdája. Így honosodott meg Korondon az ipari kerámia.

A kerámia-válság ellenére Korondon volt még mindig a legtöbb fazekas; így az 1893-as jelentés itt 145 fazekast tart nyilván, míg Küsmődön és Szolokmában 8—8-at, Etéden pedig 7-et.

A mázas kerámia új formákat jelentett, megjelent a giccscs, a piac igényelte kerámia. A korondi fürdő akkori tulajdonosa egy mázas fazekakat gyártó kis műhelyt épített a fürdő mellé, amelyben alkalmazta a mázas fazekakhoz kitűnően értő Katona Jánost Kőrispatakról. Így tehát 1893 után megjelennek az első mázas edények, és 1909-ben a Kereskedelmi és Iparkamara nyugodtan jelenthette, hogy Korondon elterjedt a mázas edény.

Közben a szomszédos fazekas-központok mint edénykészítő helyek megszűntek, egyedül Korond maradt fenn, kiállta a vámháború, a házimesterségek iránti kereslet csökkenésének hét próbáját, és „alkalmazkodva” a piac feltételeihez, részben áttért a népietlen, giccscs kerámiára.

A két világháború között a korondi fazekasság újra fellendül, egyre inkább behatolnak a díszítőelemekbe a szászos, kékes motívumok. Érdekes jelenség, hogy a jelentős fazekasok mindegyikétől maradtak ránk olyan bokályok és csempék, amelyek magukon viselik a népi kerámia nagy gonddal megalkotott jegyeit, ugyanakkor munkájuk java része mégis giccscs, népietlen volt. Hiányzott a piac megfelelő szükséglete, s hiányzott egy olyan ember, aki irányította volna a valóban népi kerámia reneszánszát.

A korondi fazekasság régi készítményei közül kiemelkedő helyet foglalnak el a kályhacsempék, amelyekkel nem ártana részletesebben is foglalkozni, annál is inkább, mert pillanatnyilag Korond az egyetlen olyan fazekasközpont, amelyben szép számmal maradtak meg a régi szabadtüzelők, s ahol pillanatnyilag is

készítenek kályhacsempét. A csempekészítés nagy központja, Csíkmadaras mellett olyan jelentős csempeközpontok is voltak, mint Küsmöd, Korond, Etéd, vagy a távolabb lévő Makfalva, Görgényszentimre, Várfalva, Hunyad stb.

A csempekészítés Korondon a fazekasság mellett csupán alkalmi foglalkozás volt, elsősorban a saját szükségleteik kielégítésére. A korondi agyag kitűnő minősége lehetővé tette, hogy még a csiki csempéknél is jóval nagyobb méretű csempéket készítsenek. A korondi csempék közül Páll Lajos tulajdonában igen értékes — és dekoratív szempontból jelentős — csempék maradtak ránk, a gótikus formáktól, folytatva a reneszánsz formákkal, egészen a bogaras vagy a rámás és rózsás csempékig.

A korondi fazekasság történetében új helyzetet teremtettek a két világháború között megalakult „edénygyárak“. 1928-ban felépült két kis üzem, a Bertalan és Kacsó-, valamint a Katona-féle üzem. Incze Lajos 1939-es tanulmánya szerint az előbbiben 70—80, a másodikban pedig 30 munkás dolgozott. Bertalan, mivel nem volt szakember az edénykészítésben, társnak maga mellé vette az alsósófalvi Kacsó Ákost, aki agyagipari szakiskolát végzett; a Katona-üzemhez pedig az ugyancsak agyagipari szakiskolát végzett Zoltán Gézát alkalmazták. Így kezdődött meg Korondon a tömegáru készítése.

Megindult a versengés az üzemek és az egykorongos fazekasok között. Az egykorongosok az üzemet hibáztatták: „Mindennek a gyár az oka“ — hangoztatták, s közben igyekeztek átvenni azokat a giccse formákat, gyártási eljárásokat, amelyeket az üzem alkalmazott a sorozatgyártásban. Incze Lajos már emlegetett tanulmányában megjegyzi, hogy a korondi fazekasság „magán viseli a kényszeriparosodás súlyos bélyegét“, s felteszi a kérdést, hogy a korondi edénygyártás népművészet-e. A gyárét egyáltalán nem tekinti népművészetnek. Az egykorongos sokat eltanult a szász, román, orosz, magyar fazekasság elemeiből, s aszerint termel, hogy az egyes vidékeknek milyen edényekre van szükségük.

E hosszas eszme-futtatásnak nem célja igazolni az elferdült ízlésű termékek gyakori jelenlétét, hanem az, hogy a történelmi, gazdasági ráhatások következtében kialakult korondi kerámiát a maga teljes egészében láttassa.

A két edénygyárat 1949-ben államosították, azóta termelésük megsokszorozódott, ma 26 országba exportálnak. Sajnos, még mindig nem sikerült teljesen áttérni az igazán népi, sajátosan korondi kerámiára. Ebben ludasok a vállalat udvarhelyi vezetői is, akik még mindig mostohagyermekként kezelik a korondi kerámiarészleget, s nem nyújtanak megfelelő anyagi lehetőséget arra — ebben hibásak a részleg vezetői is —, hogy egyetemet végzett szakemberek, népművészek biztosítsák a hagyományos korondi és modern kerámia összekapcsolását.

*

Korondon szinte valamennyi kerámia-termék készítésével foglalkoznak, a legkisebttől a legnagyobbig: készítenek mázatlan edényeket, bokályokat, csempéket, giccset, mindent, ami a piacot kielégíti. A leggyakoribb mégis a kupás fazék, vagyis a közepméretű edény, ezt általában a háztartásban használják tejesfazékként, szilvaíz tárolására, vízfóralásra. A század elején még készítettek nagyobb fazekakat is: így egy katlan fazék összetétele a következő: körülbelül 10 db kétvékás, 50 literes fazék, 20 db vékás, 20—25 literes, 30 db félvékás, 100 db 4 kupás, 100 db kétkupás, 200 db kupás, 50 db félkupás, 50 db csupor. A nagyobb fazekakból csak ritkán égettek. A korondi edényeket szinte minden falu paraszti konyháján megtaláljuk.

A korondi fazekasság tárgyalásakor szólni kell a nyersanyag beszerzéséről és felhasználási módjáról. Az alapanyag nagy mennyiségben található, de házhoz szállítása a fogatok számának csökkenése következtében már jelentős összegbe kerül. A másik fontos probléma, amely veszélyezteti a többi népi fazekasközpont létét is, az égetéshez szükséges fa beszerzése. A fa gazdaságosabb értékesítése nehézségeket gördít a népművészet e fontos ága elé. Az üzemek biztosítani tudják a modern technikai eljárásokkal a szükséges tüzelőanyagot, de a házfazekasokat az a veszély fenyegeti, hogy nem lesz mivel égetniük. Korondon már történtek kísérletek a nyersolajjal való égetésre, de a hagyományos égetési eljárás még nagyon általános.

A máz és a festékek beszerzése is nagy gond. Eme nyersanyagok használata új foglalkozási ágat jelentett egyes korondiak számára; a máz- és festékörlést. A múlt század végén és a XX. század elején az edénykészítéshez szükséges mázat nagy körülményességgel szállították Nagybányáról, sokan az udvarhelyi mázas szekereseiktől vásárolták a szükséges nyersanyagot. Kezdetben a festékeket, a mázat kéziörlőkön őrlték, az első mázórló 1920-ban épült, azóta számuk háromra szaporodott, nem számítva az üzemeket (a mázórlók száma meghaladja a malmok számát; ez is igazolja, hogy Korond életében milyen jelentős szerepet játszik a fazekasság).

Egyesek szemében Korond a pénz hazája, s közben elfelejtjük, milyen drága árat fizetnek a korondiak azért, amit az edényért kapnak. Tény és való, hogy a felszabadulás után — egyrészt a korondi edények iránti kereslet fokozódása, másrészt a gépek bevezetése nyomán — ugrásszerűen nőtt a termelés. Míg régebb egy család alig állított elő egy esztendőben 3—4 katlan edényt, addig ma csupán egy vásárra, egyetlen család 10—20 ezer edényt is elvisz, ami 30—40-szeres növekedést jelez. Ez a hatalmas, sokszor emberfeletti munka, valóban termékenyítőleg hatott a falu gazdasági életére. Ma Korond Hargita megye egyik legvárosiasabb jellegű községe. A községet teljes egészében ellátták vízvezetékkel, s az újonnan épült házak bármelyik városban megállnák a helyüket. A korondi fazekasság gazdasági hatása nem közömbös a szomszédos falvak számára sem: a környék falvai itt értékesítik mezőgazdasági termékeiket. A szombatonként megtartott hetipiacoknak jelentős forgalmuk van, s a fő vásárlók a fazekasok. A korondi üzlethálózat nagy forgalma ugyancsak bizonyítéka a gazdasági életben beállt lényeges változásoknak.

Művelődési szempontból azonban más a kép: a fazekasság rengeteg munkát, s főként nagyon sok munkáskezet igényel. A gyerekek egészen kicsiny koruktól bekapcsolódnak a „termelésbe“, az edények rakosgatása, szárítgatása az ő munkájuk. A szülők felhasználják gyerekeiket — akiknek döntő többsége iskolás — a fazekasság minden fázisában. Ennek következménye, hogy a fazekas-szülők gyermekeinek lényegesen alacsonyabb tanulmányi eredményük van. A fazekasság ugyancsak károsan befolyásolja a műkedvelő csoportok tevékenységét, mert a fazekasság egész napi munkát igényel, sok esetben komoly problémát jelent egy táncsoport, tartós műkedvelő csoport összeállítása. Az országos méretű vásárok, a vándorlás elvonja a fiatalokat a kulturális akcióktól.

A fazekasság sajátos egészségügyi problémát is jelent. A kívülálló szemében csodálatra méltó, hogyan formálódik szinte percek alatt a mesteri kezek munkája nyomán a szebbnél szebb bokály, de kevesen tudják, hogy a kerámia ilyen méretű termelése egy új betegséget hozott Korondra: az ólommérgezést. Nem új keletű jelenség, hogy a mázas fazekassággal foglalkozó gócekben már a század elején megmutatkozott a bénulás (így az egyik magyarországi lap 1908-as fényképe hódmezővásárhelyi béna fazekasokat ábrázol). Sok fazekas fogán látható az „ólom-

szegély“, a mázsmérgezés jele, mert a védelmi intézkedéseket nem tartják be. Sajnos, ez alól nem képeznek kivételt az üzemi alkalmazottak sem. Az üzemi dolgozók kapnak ugyan tejet, de ennek legnagyobb részét a család mindennapi szükségleteire használják fel. Jelenleg a mázsmérgezés az egyik igen súlyos és azonnali megoldásra váró probléma, amely nem lehet közömbös a megyei egészségügyi szervek számára sem.

*

A fazekasság jelenleg döntő tényező, amely meghatározza a község nemcsak gazdasági, hanem demográfiai arculatát is. Ma Korondon biztos megélhetést jelentő foglalkozás a fazekasság és a taplófeldolgozás, az mtsz-tagok gyakran vállalnak idény jellegű vagy más munkát. Ezt talán statisztikai adatokkal lehet bizonyítani: Korondon jelenleg 34 terepjáró kocsi van (több, mint a megye bármelyik községében) a fazekasok tulajdonában. Hasonló a helyzet a televízió esetében.

Ezzel magyarázható, hogy a fazekasság ipari méretűvé válása lényeges változásokat eredményezett a község lakóinak felfogásában is. Eddig a fazekasok a korondi társadalom kirekesztettjei, páriái voltak. A legnagyobb bűn volt, ha egy felszegi vagy alszegi legény (itt élnek a földművelők döntő súlyban) egy tószegi lányt vett el feleségül, vagy fordítva. Azt a ballépést a család többi tagja sohasem bocsátotta meg. Tószeg, a fazekasok főhadiszállása szinte külön falu volt apró, tenyérynyi ablakú, zsindegyel fedett házaival. A fazekasságnak köszönhetően lényeges változások következtek be az anyagi egyenlőtlenségek kiegyensúlyozásában. Ma a falu leggyorsabban építkező területe Tószeg. Még ezelőtt tíz évvel több mint 15, száz évnél idősebb házat írtam össze, ma alig van 4—5. Társadalmi kötöttségek a házasságot illetően már nincsenek. Ma bárki végigmehet Tószegen, benézhet a lakásokba, mindenhol megtalálja a rádiót, a lemezjátszót, sőt legtöbb helyen a mosógépet, és azon sem csodálkozna, hogy nagyon sok házban városias bútort, porszívót vagy az urbanizálódás más kellékeit találja meg.

A korondi fazekasságnak van egy igen lényeges hatása, amely eddig elkerülte a szemlélődők figyelmét: a demográfiai. A fazekasságnak köszönhető, hogy a városra való elvándorlás Korondon jóval kisebb, mint a környező, mezőgazdasággal foglalkozó falvakban. Korondon a népszaporulat — a Hargita megyei átlagot véve alapul — elég magas. Ezt két tényező határozza meg: az edények rakosgatása, szárítása, égetése sok munkát és odaadást igényel, s erre a legmegfelelőbb, a legolcsóbb munkaerőt a gyermek jelenti; a másik tényező, hogy a megváltozott anyagi körülmények mellett nem okoz különösebb gondot a gyermek felnevelése. Másrészt él még a korondiakban a tudat, hogy a gyermek a legnagyobb áldás, öröm.

Erdekes felmérést végeztem: két utcát vettem alapul az összehasonlításra — Tószegét, a kizárólag fazekas utcát, és Alszeget, a főleg mezőgazdaságát. Az előbb említett tényezők következtében a szaporulat lényegesen magasabb a fazekasoknál (egyébként hasonló a helyzet a pásztoroknál is, ahol a szaporodás mozgatórugói nagyjából azonosak). Egy dolgot mégis azonnal észre kell vennünk: csökkent a fazekasoknál is a nagy családok száma. Ma csak elvétve vannak 8—10 gyermekes családok.

Igazi népi kerámiát csak otthon lehet eladni, ezért kialakult egy olyan fazekasréteg, amely kimondottan otthon értékesíti termékeit: Molnos Áron József, Páll Antal, Józsa István, Józsa Lajos mesterségéről külön-külön lehetne egy-egy

jól sikerült riportot írni. Azonban még ezek a fazekasok is időnként „rá-ráfanyalodnak“ a vásári holmi készítésére, amely kevesebb odaadást és nagyobb hasznot jelent a készítő számára. Lényegesen megnőtt a korondi népi kerámia iránti kereslet; nyáron külföldi, belföldi autók százai keresik fel a korondi fazekasokat, s így mind többen és többen térnek rá a székely mintájú bokályok, tányérok készítésére. Az igazi népi kerámia reneszánszában nagy szerepe volt és van a marosvásárhelyi népi alkotások háza lelkes, fáradságot nem ismerő irányítójának, Bandi Dezsőnek, aki újabb meg újabb mintákat küldött a korondi fazekasoknak; így például ebben az évben a korondi líceum tanulóinak 33 darab mintát adott, hogy rajzórákon gyakorolják és vérükbe ivódják. Ő az, aki a művészi kerámia első úttörőinek minden lépését irányította. Közben arról sem feledkezett meg, hogy Korondon nemcsak a kerámia újjáteremtése életbevágóan fontos feladat, hanem a temetőben levő kopjafák és nem utolsósorban a nagyszámú, múzeumokba is beillő székelykapu megmentése is.

Befejezőképpen csak annyit, hogy a korondi értelmiségnek lényegesebben nagyobb erőfeszítéseket kell tennie az elfelejtett, szunnyadó népi tehetségek felkarolására. A korondiak értik mesterségüket, könnyedén, kecsesen és finoman dolgoznak, csak jóval többet kell törődni azzal, hogy mit fazakalnak és festenek. Lényegesen többet kellene tenniük a kereskedelmi szerveknek is a piac igényeinek irányításában. A népi kerámia megmentése érdekében sokkal nagyobb gondot kellene fordítaniuk az egyetemeknek, főiskoláknak a hallgatók ilyen vonatkozású nevelésére, felkészítésére, hogy a tanerő legyen az, aki legelőször meg tudja különböztetni a talmit az igazi népi értéktől.

Tófalvi Zoltán

Egyszerű keresztmetszet Málnás művelődési életéből

A múlt századok művelődési életét az önforrású és önkifejező formák jellemezték, a falusiak maguk alkották táncaikat, énekeiket, játékaikat. Inkább alkotói, mint fogyasztói voltak a kultúrának. A külső forrású művelődésben is alkotó résztvevők a falusiak, hiszen a színdarabokat vagy dalokat maguk adják elő. A külső forrású, de mégis aktív részvételt igénylő művelődés átmenet a teljes alkotói és teljes „fogyasztói“ közt. Fogyasztói művelődési forma a rádióhallgatás, tévézés, mozilátogatás és bizonyos mértékig az újságolvasás is. A három művelődési forma időrendben követi egymást, a társadalom fejlődésének velejárója. Egyik megjelenésével nem tűnik el a másik, hanem keverednek, bizonyos művelődési ágak uralkodóvá válnak.

Málnás 741 lakosú falu. Mezőgazdasági területe 1182 hektár. Földműves dolgozó 192 családból 224 személy. A falu polgárosodó agrár jellegű, az ipar felé tájékozódó fiatalsággal. A faluban az mtsz-en kívül nincs munkalehetőség, csak a szomszédos Málnásfürdön. Itt kőbánya, borvíztöltő, pálinkafőző, téglagyár működik, ahol sok málnási dolgozik.

Málnáson nincs dalárda, zenekar, népszokások, élő hagyományok. Két okra vezetem vissza ezt a „nincstelenséget“: a vasúti megálló, s a műút áthaladása,

mely lehetővé tette a korai elvándorlást és polgárosodást; de az otthonmaradótakkal sem volt, aki foglalkozék. A hiány ellenére is mindenképp van valami kevés. Málnáson a hagyományos önforrású művelődési formák, melyek az agrár foglalkozás kizárólagos dominációjával virágoztak, már a múlt század végén, de főleg a húszas évek elején eltűntek. A fogyasztói művelődés nem egyszerre vált uralkodóvá, a fonók, tollfosztók önforrású szórakozási repertoárja mellett a múlt század végén megjelentek a külső, intelligencia kezdeményezte dalárdák, színdarab-bemutatók, vallásos játékok. Az öregek csak ezekre emlékeznek, és csak ezeket tartják valódi művelődésnek. A 73 éves B. B. így jellemezte a málnási művelődési életet: „Itt kérem csak az volt, amit a tanítók rendeztek. Színdarab-tanulás.“

Az önkifejező és önforrású növekedés szórványosan és szervezetlenül fordul elő. Népdalokat, balladákat ritkán énekelnek: munka közben a szabadban vagy otthon, ha nem szól a rádió, tévé. Az öregek szívesen elénekelik kérésre a népdalokat, balladákat. Páll Mária tanítónő csaknem száz balladát gyűjtött, melyek mind megtalálhatók a kiadott balladagyűjteményekben. Népdalokat is többen énekeltek, málnási felvételeket hallhattunk a Kossuth rádió közvetítésében ez év tavaszán. Ezelőtt — mesélik az öregek — nem úgy szórakoztak, mint most, nem volt annyi minden, csak egy bálterem, s oda járt a falu vasárnap táncolni, szép csárdást, lassút, gyorsat. Aztán volt fonó, farsang, lakodalom, keresztelő. E szokások eredeti formája azonban kihalt.

Az önforrású művelődés ugyan az összművelődési tevékenységnek elenyésző hányada, mégsem látom halálraítéltnek. Az iskolában jó a zeneoktatás, helyi népdalokat is tanul a gyermekkórus, az óvodások Bartók- és Kodály-gyermekdalokkal szerepeltek az évzáró ünnepélyen. A megkérdezett felnőttek kivétel nélkül ismerték Bartók és Kodály nevét. Ismeretforrásnak az iskolát nevezték meg: „tanultuk az iskolába“, az öregebbek pedig: „hallottam a rádióban“. A jövő generáció ígéretessége felbátorít arra, hogy összefoglaljam a hagyományápolás, alkotó továbbfejlesztés tennivalóit:

1. Az itt összegyűjtött balladákat és magnóra vett népdalokat széles körben kellene ismertetni, tanítani.

2. A nőbizottság a téli estékre szervezzen szövéskört. Csulak Magda gyűjtése 22 málnási népviseleti ruha leírását tartalmazza; ilyen darabokat most is lehet találni, meg kell keresni és kiállítani a készülő falumúzeumban. A szép négy-nyüstös, szedett, csépes szövéseket meg kellene tanítani a fiataloknak.

3. A helyi folklórból több előadást volna jó bemutatni a faluban.

Valahogy úgy vagyunk, hogy könnyen törünk pácát a falusiak felett önforrású művelődésük elhagyásáért, holott mi, városiak is csupán fogyasztói vagyunk ezeknek a „termékeknek“, nem tudunk hatékonyan segíteni a falusiaknak kincseik megőrzésében. Megszaporodtak a hobyból gyűjtők, cserekereskedelmet is folytatnak a tárgyakkal. Nem egy esetben úgy fölvásárolták már a korsókat, kancsókat, máktöröket, kályhacsempéket, régi kézimunkákat, hogy egy tájmúzeum összehozására nem található egyetlen darab sem.

*

Málnáson az önforrású és fogyasztói művelődés közti átmeneti forma a legnépszerűbb. A ráfordított idő a tévézés és újságolvasás után következik. Ez az intézményes művelődés a kulturális otthon keretében bontakozik ki. Emeletes

épület, alul üzlet és nagy előadóterem, fent könyvtár, klub-terem, öltöző és színpad. A könyvtárat és kulturális igazgatást a tantestület látja el. Az igazgató három éve Papp György román szakos tanár. A művelődési otthon tevékenysége télen főleg előadások szervezésében és ifjúsági klubtevékenységben merül ki. Műkedvelő színjátszó csoport és agitációs brigád működik. A színdarabokat a tanítók, tanárok tanítják be a falusi fiataloknak, vagy a tantestület tanulja és adja elő. Elég nehéz összeszedni a fiatalokat, számuk nem éri el az ötvenet, nagy részük ingázó. Az elvárt kérelés után viszont szívesen mennek próbákra. A színdarabpróba egyúttal szórakozási, találkozási, gyülekezési lehetőség is. Nemcsak a szereplés vonzza a fiatalokat. Bemutatják mindazt, amit bejárás közben a városon tanultak: beszédfordulatokat, új szavakat, ruhadarabokat, amivel „tekintélyüket” növelhetik. Tekintélyszomjas a fiatal, s hogy tekintélyén ne essék csorba, olykor tiszteletlen a betanító tanerővel, nem fogadja el utasításait, felesel. A színrevitel éppen ezért nehéz és megbecsülésre érdemes teljesítmény. Ezt a falusiak annak rendje és módja szerint ítélik meg: „Szép, hogy megtanulták a sok beszédet, és sorjában el is tudták mondani.” A *Művelődés* értékes segítséget nyújt a színdarabok megválasztásában, s így el lehet kerülni a ripacskodást. Láttam Tamási-népszínműveket falusi fiatalok előadásában, mondhatni művészi szintű volt.

A falusi színjátszásnak Málnáson van tekintélye, szelektáló és differenciáló hatása. Az ügyes és talpraesett fiatalokat évek múltán, felnőtt korban így jellemzik: „Ügyes, világi ember, fiatalkorában jó szereplő volt.” Érdeklődéssel követik előadásait, bemutatókor elmegy a falu apraja, nagyja. Egy év alatt 11 előadást tartottak a művelődési otthonban: négy színdarabot mutattak be, a *Vadrózsa* együttes vendégszerepelt, irodalmi zenés összeállításokkal állt elő az agitációs brigád. A rendezvényeknek ebben az évben 1564 látogatója volt, a színdarabokat mindig 200-nál többen nézték meg. Málnáson minden rendezvény, kulturális tevékenység közt a színház tekintélye a legnagyobb.

A kulturális otthon nyújtotta művelődés, szórakozás azonban végső fokon szegényes, csak az van, ami ellenőrzéskor is feltétlen szükségeltetik. Az igények ma már jóval nagyobbak, mint amit a helyi művelődési otthon ki tudna elégíteni; hogyan tölthetné meg akkor népművelő rendeltetését? Elvárások szerint a művelődési élet központja, a falu mindent onnan vár. Vannak objektív nehézségek, mentőkörülmények: nincs elegendő fiatalság, ha sikerül összehozni egy színjátszó csoportot, akkor nem marad, aki táncoljon vagy énekeljen. A művelődési otthonnak nincs anyagi alapja, tévéje, jó rádiója, magnója, amivel be lehetne rendezni egy vonzó ifjúsági klubot. A mezőgazdasági termelészövetkezet kulturális alapja a jövedelem 1%-a, ezt felosztották a mezőgazdasági tanfolyamok költségeinek fedezésére, újságelőfizetésre, sportfelszerelésre és propaganda-anyagra. „Sportfelszerelése” a klubnak is van, sakk, rómi, tábla — s ha jól meggondoljuk, innen már csak egy lépés a kártya. Figyelembe véve, hogy a tömegkommunikációs eszközök elterjedésével a kulturális otthon vonzóereje csökken, még nagyobb gondot kellene fordítani működésére. A fiatalok nem mennek a klubba, ha a tévében jó műsor van, a felnőttek is szívesebben nézik otthon a filmet, mint hogy hallgassák a művelődési házban tartott előadást. A tévék, rádiók száma napról napra növekedik. Most 45 tévé van — 4—5 családra jut egy —, 140 rádió, 40 lemezjátszó; egy magnetofon van, az iskolában.

A fogyasztói művelődés szintjének is vannak feltételei. Befogadása attól függ, milyen ismeretekkel rendelkeznek „fogyasztói”. Tudnak-e eleget ahhoz, hogy megértsék a rádió- és főleg a tévé-adásokat. Az iskolai végzettség, ismeretszint és érdeklődési kör generációnként változik. Az idős emberek 4—6 elemít végeztek.

Sajátos jellemző a román nyelv ismeretének hiánya. A középkorúak iskolai végzettsége többnyire nem magasabb az idősebbekénél, de a környező változások jobban érintették őket, inkább a „rendszer neveltjei“. Kevésbé ragaszkodnak a szokásokhoz, hagyományokhoz. Ez a korosztály nézi a tévét, jár az előadásokra. A fiatalok iskolai végzettsége magasabb, művelődésük más beállítottságú, éles hátrvonalat lehet húzni a harmincévesek és az idősebbek közt. Az önforrású művelődési formákat alig ismerik, és nem igénylik. A tömegkommunikációs adásokat hallgatják, aktívan részt vesznek a művelődési otthon életében, a vallási szer-tartásokról teljesen hiányoznak. Sajnos, a könnyű, fajsúlytalan műfajokat kedvelik.

Következésképpen az ismeretszint elég változó.

A málnásiak ismerete és ízlése egymást befolyásolja. Vannak divatos szórakozási cikkek, mint a lemezjátszó; a műszaki műveltség bizonyossága, a társadalmi felemelkedés és jólét mércéje. Gyorsan jött divatba, és gyorsan el is tűnt. Egy készülékhez 10—40 lemezt vásároltak, elsősorban „népzenét“ (közte a „Piros rózsák beszélgetnek“ és „Akácós út“), műdalokat és a Csárdáskirálynőt. Találunk még hazai és külföldi könnyűzenét és daljátékokat. Lemezeket akkor hallgatnak, ha társaság van, a rádió nem szolgáltatja a kívánt zenét, és tévé sincs a házban. A lemezjátszónak nincs hatása az érzelmi kultúrára, sem a szórakozási szokásokra.

A rádió meghonosodott a falusiak mindennapi életében. Elterjedéséről, fontosságáról számol be az 1. számú táblázat. A táblázatba a legjellemzőbb választokat választottam ki, ezek ismétlődnek korosztályonként és foglalkozás szerint. A málnásiak, olvashatjuk a válaszokból, népzenét, műdalokat és könnyűzenét hallgatnak. A zenehallgatás nem élményszerű, csak kísérője a mindennapi tevékenységnek. Jól elválaszthatók a generációk közti különbségek. A fiatalság a könnyűzenét hallgatja, leginkább Bukarestet. A középkorúaknál a politikai érdeklődés a legnagyobb. Figyelemmel kísérik a vietnami eseményeket, és véleményüket, valószínű, egymást közt kicserélik, mert meglehetősen azonosak: „Egyik sem fog győzni, kiegyeznek majd“, így szól M. Gy. tömör megfogalmazása. A politikai események mellett az időjárás foglalkoztatja őket. Az öregek a rádiót együtt hallgatják a fiatalabbakkal, ha nagycsaládban élnek. Politikai érdeklődésük nem kisebb a közép-generációénál, csakohy a híreket az újságból olvassák el.

A rádióhallgatásnak nincs önálló foglalkozás jellege, szórakoztat, kiegészítő a tévé mellett.

A mozinak csekély a hatása. Hetente kétszer van előadás. Többnyire megné-zék-e a műsoron levő filmet, attól függ, hogy van-e magyar felirat. A Jókai- és Mikszáth-regények filmváltozatait az egész falu megnézi. A málnásiakat csak a már ismert filmek vagy filmtémák érdeklik, ezekre pedig nem várnak otthon, hanem bemennek Szentgyörgyre. Ilyen film volt például májusban a *Csárdáskirálynő*. A megyei mozivállalat hálózati osztályfőnökétől érdeklődtem a falura kerülő filmek kiválogatásának kritériumairól. Elvben minden jó film, ami az országban műsoron volt, elkerült Málnásra is: sajnos, éves differenciákkal, kopottan, recsegős hanggal. A rossz vetítés csökkenti a mozilátogatók számát. A mozi nem vált az átlag málnási szükségletévé, nem tartozik művelődési profiljához, s egyáltalán nem jön zavarba arra a fejcsóválásra, hogy „Nem nézett meg évek óta egy filmet?“, inkább elítéli azt, aki mindig kész kiadni a mozi beléptidíját. A mozi „társadalmi tekintélye“ kisebb más előadásokénál, lehet közben beszélgetni, tökmagozni és megjegyzéseket tenni a szereplőkre.

Málnáson a tévétulajdonosok nem alkotnak külön réteget. Legelső készülék az iskoláé és az mtsz-é volt. A magyar nyelvű adás megnövelte az érdeklődők

A kértettt foglalkozása	Életkora	Milyen adásokat hallgat?	Mikor?	Milyen gyakran?
mtsz-tag	68 év	ami szól	mikor a fiatalok bekapcsolják reggel és du.	naponta
munkás	40 év	cigányzene		
munkásnő	18 év	könnyűzene	egész nap bögeti, mikor otthon van	mindig
asztalos	45 év	hírek, sport	reggel, este	mikor a tévében nincs adás
tanuló	18 év	könnyűzene	mikor otthon van	egész nap szól
mtsz-tag	76 év	hírek, időjárás, politika	reggel, este	naponta
mtsz-tag	43 év	amit mások hallgatnak, én is meghallgatom, csak azt az ordító nótát nem szeretem		
mtsz-elnök	58 év	cigányzene, hírek, időjárás	délben	vasárnap
munkásnő	38 év	Szabó család, nótacsokor, falusi műsor	mikor otthon van, mindig	1—2 órát naponta
tanár	30 év	politika, sport-hírek, könnyűzene	délután	2 órát naponta

számát. A 45 tévétulajdonos közül öt értelmiségi, hét mtsz-ben fogatos vagy brigádos, a többi állami alkalmazott, munkás. Egy-egy készülék előtt nemcsak a család nézi az előadást, hanem a szomszédok és rokonok is.

A televízió a szabad idő szórakozásra fordított részének 75%-át veszi el. Nyáron nem nézik rendszeresen, mert még az ingázó munkás is a háztájiban tevékenykedik. Télen már sötétedéskor bekapcsolják a készüléket. Az idősebbek megválogatják az adásokat, a fiatalok nem. Minthogy az idősebbek egy része nem tud románul, a tévéadásokat — az előbb jeleztük — csak fogyatékosan érti meg. A rendszeres tévénézés, -hallgatás azonban egymaga is elmélyíti a román nyelv ismeretét, gyökeres javulást mégis az újabb nemzedékek, korosztályok iskolai nyelvtanulása hoz; ez pedig jól halad Málnáson. A felmérés eredménye azonban azt mutatja, hogy a meg nem értés nem akadályozza a falusiakat az adások követésében.

A tévéhez való viszonyulással kapcsolatos kérdésekre kapott válaszokat a 2. számú táblázatban találhatjuk meg. Ebben az esetben is a tipikus, ismétlődő választ tüntettem föl. Az első észrevétel a magyar nyelvű adás közkedveltsége. A csütörtöki adást kevesen nézik, mert a munkaidővel egybeesik, a vasárnapit azonban mindenki megnézi, az ebédidőt is ahhoz igazítják. Legkedveltebbek a színdarabrészetek, népi táncok, kórusok, dalok, majd a neves emberekről készített riportok. A felnőttek is szeretik a gyermekműsorokat. A monológokat kivéve min-

<i>A kértetett foglalkozása</i>	<i>Életkora</i>	<i>Milyen gyakran néz előadásokat?</i>	<i>Mit szeretne látni?</i>
mtsz-tag	55 év	hetente	filmet magyarul
mtsz-tag	80 év	évente egyszer	—
szakmunkás	28 év	naponta	színdarabot, táncot
tanuló	18 év	naponta	filmet magyarul
mtsz-tag	56 év	hetente	mindent szeretek
háztartás	60 év	hetente	színdarabot, magyarul
asztalos	45 év	naponta	filmet magyarul
tanár	30 év	naponta	szak-útmutatót
munkásnő	40 év	nem nézek, mert nincs mikor	
tisztviselő	32 év	naponta	filmet magyarul
tanár	35 év	hetente	sportot, irodalmi ismertetőt
munkás	18 év	naponta	zenét, táncot
mtsz-tag	40 év	naponta	zenés színdarabot

den műsorért lelkesednek. Amint a válaszokból kiolvasható, a málnásiak buzgón nézik a román nyelvű adásokat is. Az adások általában egyetlen reakciót váltanak ki: „Tényleg, igazán megtörtént, amit láttunk!” Akivel beszélgettem, mindenkitől megkérdeztem, hiszi-e, hogy valóban emberek szálltak le a holdra, ahogy a képernyőn is láthatta. Megkérdeztem, mert többen elszólták magukat, hogy az asszony nem hiszi. A kérdést csak az idős generáció teszi fel, s igenlő válaszokat inkább a férfiaktól lehet hallani, tagadót az asszonyoktól. Ugyanígy a „Mindenszent” (David Vincent) hőstetteit mérlegelve megoszlanak a vélemények, megtörtént vagy sem. A filmsorozatokot híven követik, de valami ködös-zavaros világot érzékelnek, csak a „végén hámozzák ki a magját”. Ezért nézik szívesen a zenés adásokat. s valószínű, innen ered a málnásiak rendkívül nagy zeneszeretete.

A meg nem értett, de mégis befogadott, végignézett adások nem szélesítik a nézők látókörét, nem gazdagítják ismereteiket, csak uniformizáló hatásuk van. Ilyen körülmények közt a tévé óriási vonzó hatása vizualitásának és könnyen elérhetőségének tulajdonítható.

A tömegkommunikációs eszközökről beszélve talán úgy tűnik, hogy málnási tapasztalataim mind negatívak. Nem, a tévé magyar nyelvű adása, a rádió, mozi hatása falun lassú, közvetlen alig lemérhető, keveredik más hatásokkal, s összereként mutatkozik meg pozitív értelemben, az emberek tudatának átalakulásában. A tudati változás a falusiak világról alkotott képének és a világhoz való viszonyulásának megváltozásában érzékelhető. Az újság és rádió elterjedése előtt a katonaságnál szereztek az információkat a világ eseményeiről. Elkésett és szegényes információ volt. Ma az újság hírforrása szükségletté vált, nincs olyan család, ahová ne járna megyei vagy országos lap. Az újságot hátulról kezdik olvasni, először a híreket. Érdeklődésüket békevágyuk táplálja. A fiatalok politikai érdeklődése az évek múltával növekedik. A világismeret kiszélesedése mellett az összművelődési tényezőknek vannak olyan hatásai, melyek nem szilárdulnak művelődési tevékenységgé, de egy közösség lelki és anyagi kultúrájának arculatához szorosan hozzátartoznak; ilyenek: a lakáskultúra, táplálkozáskultúra, öltözködés, életvitel, viszonyulás a betegségekhez és bajokhoz. A málnási közösségben a művelődési formák hatását ezen a téren mérhetjük le a legszemléletesebben. M. L. körorvos tömören így jellemezte ezeket a változásokat: „Az emberek nyiltabbak, őszintébbek, közvetlenebbek. A falusi faragatlanság napjainkra talpraesettséggé csiszolódott. Leleki kultúrájuk növekedett, kevésbé önzőek, kialakult bennük bizonyos szolidaritás, közösségi összetartozás.“ Ehhez hozzáteszem az ismeretek bővülését, növekedését, a fokozott tájékozottságot és világlátottságot. A művelődési igények megsokszorozódtak. Elég, ha betekintünk egy átlag falusi lakos költségvetésébe. Évről évre többet áldoznak könyvre, újságra, előadásokra. Ezek az általános felemelkedés mutatói, minden faluban megtaláljuk. A málnási művelődési életben tapasztalt sajátosságokat az alábbi pontokban foglalom össze.

1. Az önforrású, hagyományos művelődés csökkenése a fogyasztói formák elterjedése nyomán.

2. A tévézés megoldatlan visszás ténye (befogadják a vizuális információkat, de jelentős részüket nem értik).

Mindkét probléma megoldását a kultúrotthonnak valódi művelődési otthonná való átminősülésében látom. Óriási lehetőségei vannak egy egységes művelődési élet létrehozásában és irányításában. Ehhez elsősorban olyan szakképzett és hivatott irányítóra van szükség, aki nem katedra mellett kultúrigazgató, hanem önálló tevékenységet fejt ki. A művelődési otthonnak nemcsak az igényeket kell kielégítenie, hanem a modern tömegkommunikációs eszközök segítségével — a hagyományokból táplálkozva — magasabb rendű ízlést és elvárásokat kell formálnia.

Ehhez döntő mértékben járul hozzá a román nyelv minél tökéletesebb elsajátítása, ami egyben feltétele és az ország egész társadalmi-gazdasági vérkeringésébe történő minél eredményesebb bekapcsolódásnak.

Kósa Szánthó Vilma